

1 המונחת אֶמְקַמְרָא – על ארגו המיוחד לספרים מלמעלה, כְּכָלִי בְּתוֹךְ
 2 כְּלֵי דְמִי – נחשב, שהרי הבגד אינו כלי המיוחד לספרים.
 3 הגמרא מביאה הלכה בענין תשמיש בחדר שיש בו ספר תורה: אָמַר
 4 רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי, אִם יֵשׁ סֵפֶר תּוֹרָה בְּחֹדֶר וּרְצוּחַ לְשֵׁמֶשׁ מִטְתּוֹ שֶׁם,
 5 צָרִיף לַעֲשׂוֹת לוֹ מַחֲצִיזָה עֲשֶׂרָה טַפְחִים בֵּינוּ לְסֵפֶר תּוֹרָה, וְאִם לֹא
 6 עָשָׂה כֵן אִסּוּר לוֹ לְשֹׁמֵשׁ מִטְתּוֹ.
 7 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: מַר זֻמְרָא אִיקְלַע לְבֵי וְהוֹדְמֵן
 8 לְבֵיתוֹ שְׁלוֹן רַב אֲשֵׁי, חֲזוּיָה לְדוֹכְתֵיהּ דְּמַר בַּר רַב אֲשֵׁי דְמִנְחָה בֵּיהּ
 9 סֵפֶר תּוֹרָה – ראה את מקום מטתו של מר בנו של רב אשי שהיה
 10 מונח בו ספר תורה, וְעָבִיר לֵיהּ – ושעשה לו מחיצה של עֲשֶׂרָה
 11 טַפְחִים בכדי שיוכל לשמש. אָמַר לֵיהּ מַר זֻטְרָא לְרַב אֲשֵׁי, בְּמִאָן –
 12 כדעתו של מי אתה נוהג כן, האם כְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי שֶׁאִמַר שֶׁאִם
 13 יֵשׁ שֶׁם סֵפֶר תּוֹרָה עוֹשֶׂה לוֹ מַחֲצִיזָה, אָיִמֵר – אומר לך, שמה דְּאָמַר
 14 רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי שֶׁמוֹעִילָהּ מַחֲצִיזָה בֵּינוּ לְסֵפֶר תּוֹרָה, הוּא רַק בְּאוֹפֵן
 15 דְּלִית לֵיהּ בֵּיתָא אַחֲרֵינָא – כשאין לו בית (חדר) אחר להניח בו את
 16 הספר תורה, אֲבָל מַר הָא אִית לֵיהּ בֵּיתָא אַחֲרֵינָא – הרי יש לו בית
 17 אחר, ואם כן גם מחיצת עשרה אינה מתירה לשמש בחדר שיש בו
 18 ספר תורה. אָמַר לֵיהּ – אמר לו רב אשי למר זוטרא, לָאֵו אֲדַעְתָּאִי –
 19 לא נתתי ליבי לך.
 20 שנינו במשנה (לעיל כג): כִּמְהַ יְרַחֵק מִהֶן – ממי רגלים וּמִן הַצּוֹאֵה
 21 כּדִּי לְקִרְוֵא קְרִיאַת שְׁמַע, אַרְבַּע אַמּוֹת. הגמרא מביאה פרטי דינים
 22 בזה: אָמַר רַבָּא אָמַר רַב כְּחוּרָה אָמַר רַב הוּנָא, לָא שָׁנוּ שְׂדֵי
 23 בַּהֲרַחֲקַת אַרְבַּע אַמּוֹת, אֲלֵא כְּשֵׁמִי הַרְגִלִים או הצואה לְאַחֲזִירֵי, אֲבָל
 24 אִם הֵם לְפָנָיו, מְרַחֵק מֵלֵא עֵינָיו – כמה שענינו ראות, כלומר, עד
 25 שלא יראה אותם. וְכֵן הַדִּין לְתַפְלָה, שֶׁאִם הֵם לְאַחֲרוּי מִרְחִיק אַרְבַּע
 26 אַמּוֹת, וְאִם הֵם לְפָנָיו מִרְחִיק כְּמֵלֵא עֵינָיו.
 27 הגמרא מקשה על כך מדברי רב חסדא. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם
 28 כך הוא, שֶׁאִם יֵשׁ צוֹאֵה לְפָנָיו צָרִיף לְהַרְחִיק כְּמֵלֵא עֵינָיו וְלַהֲתַפֵּל,
 29 וְהָא – והרי אָמַר רַבִּי רַבְּהִי בַר שִׁשַׁי אָמַר רַב חֲסִידָא, עוֹמֵד אֲדָם כְּגִיד
 30 בֵּית הַכֶּסֶף בְּרִיחֻק אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִתְפַּלֵּל, וְהַעוֹמֵד כְּגִיד בֵּית הַכֶּסֶף
 31 נַחֲשָׁב כְּעוֹמֵד כְּגִיד צוֹאֵה, כִּי בְּבֵית הַכֶּסֶף יֵשׁ צוֹאֵה, וְאִם כֵּן הִי
 32 מְבֹאֵר שֶׁאִין צָרִיף לְהַרְחִיק מִצּוֹאֵה שְׁמַע לְפָנָיו כְּמֵלֵא עֵינָיו, אֲלֵא
 33 דִּי בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּמוֹ צוֹאֵה הַמוֹנַח לְאַחֲרוּי. מתרצת הגמרא: הֵכָא
 34 בְּמִאָּי עֲסָקִינָן – כאן, בדברי רב חסדא, במה מדובר, בְּבֵית הַכֶּסֶף
 35 שְׁפִינּוֹ אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ צוֹאֵה, ולכך יכול לעמוד בריחוק ארבע אמות
 36 ואינו צריך להרחיק כמלוא עיניו, אֲבָל כְּגִיד צוֹאֵה יֵשׁ לְהַרְחִיק
 37 כְּמֵלֵא עֵינָיו.
 38 הגמרא דוחה את התירוץ. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא,
 39 שבית הכסא שפינו אותו דינו שונה מבית הכסא שלא פינודו, וְהָאֵמַר
 40 (והרי אמרו) רַב יוֹסֵף בַּר חֲנִינָא, בֵּית הַכֶּסֶף שְׂאֵמְרוֹ – שאסור
 41 להרהר בו בדברי תורה, אִף עַל פִּי שְׁפִינּוֹהוּ וְאֵין בּוֹ צוֹאֵה, וְכֵית
 42 הַמְּרַחֵץ שְׂאֵמְרוֹ שאסור להרהר בו בדברי תורה, אִף עַל פִּי שְׂאֵין בּוֹ
 43 אָדָם עֵרוֹם בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. הרי שאף בית הכסא שפינודו דינו כבית
 44 הכסא לכל דבר. ואם כן אין לתרץ שאף לרב חסדא צריך להרחיק
 45 מבית הכסא שלפניו כמלוא עיניו, ומה שאמר שיכול להתפלל כנגדו
 46 היינו בבית הכסא שפינודו, שהרי נתבאר שדין בית הכסא שפינודו
 47 שוה לדין בית הכסא שלא פינודו, ומכיון שאמר רב חסדא שעומד
 48 אדם כנגד בית הכסא ומתפלל, קשה מכך על רב הונא הסובר שצריך
 49 להרחיק מצואה שלפניו כמלוא עיניו.
 50 הגמרא חוזרת בה ומתרצת באופן אחר. מתרצת הגמרא: אֲלֵא הֵכָא
 51 בְּמִאָּי עֲסָקִינָן – כאן, בדברי רב חסדא, במה מדובר, בְּתַרְתֵּי – בבית
 52 הכסא חרש, שיחזרוהו לבית הכסא ועדיין לא השתמשו בו, ולכן אין
 53 צריך להרחיק ממנו כמלוא עיניו, ודי בהרחקת ארבע אמות, אֲבָל
 54 בבית הכסא ישן שכבר השתמשו בו, צריך להרחיק כמלוא עיניו אף
 55 אם פינודו מצואה, והוא הדין שמצואה מרחיק כמלוא עיניו וכדברי
 56 רב הונא.
 57 מקשה הגמרא: וְהָא מִיִּפְעֵי לֵיהּ לְרַבִּינָא – והרי רבינא הסתפק בדבר
 58 זה, הַזְמִינּוּ – ייחד בית לְבֵית הַכֶּסֶף ועדיין לא השתמש בו מעולם,

59 מְהוּ, יֵשׁ זִימּוֹן – האם ההזמנה מועילה שיחול על אותו מקום דיני
 60 בית הכסא, אף שעדיין לא השתמשו בו, אִו אֵין זִימּוֹן מוֹעִיל שיחול
 61 עליו דיני בית הכסא, ולא נפשט לרבינא ספק זה. הרי שגם בית הכסא
 62 חדש שעדיין לא השתמשו בו יש צד שדינו כבית הכסא לכל דבר,
 63 ואיך אפשר לחלק בין בית הכסא ישן וצואה שמרחיק מהם כמלוא
 64 עיניו, לבין בית הכסא חדש שבו אמר רב חסדא שמתפלל כנגדו.
 65 מתרצת הגמרא: כִּי קָא מִיִּפְעֵי לֵיהּ לְרַבִּינָא – לענין מה הסתפק
 66 רבינא, לְמִיָּקָם עֲלֵיהּ לְצִלוּיֵי בְּגוּיָה – לענין לעמוד בתוכו ולהתפלל
 67 בו, אֲבָל לְעֵנִין לְעַמּוּד כְּגִידוֹ לָא הִסְתַּפֵּק, וּפְשוּט הַדְּבַר שְׁמוּתָהּ
 68 לְעַמּוּד כְּגִיד בֵּית הַכֶּסֶף חָדָשׁ וְלַהֲתַפֵּל. ולפי זה אכן אפשר לחלק
 69 ולומר שכנגד בית הכסא ישן וכנגד צואה מרחיק כמלוא עיניו, ורב
 70 חסדא שאינו מצריך להרחיק מבית הכסא, מדבר בבית הכסא חדש,
 71 כמו שתרצנו.
 72 הגמרא מביאה הלכה בענין קריאת שמע במקום צואה: אָמַר רַבָּא,
 73 הֵינִי בְּתֵי בְּסִיאִי דְּפִרְסָאִי – אלו בתי כסאות של הפרסיים שהם
 74 בחפירה, וּפִי הַחֲפִירָה רְחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת מִהַגּוֹמָא, ועשויים במדרון
 75 באופן שהצואה מתגלגלת ונופלת לגומא, וכן המי רגלים יורדים
 76 לגומא, אִף עַל גַּב דְּאִית בְּהוּ – (יש בהם) צוֹאֵה, בְּסִתּוּמֵין דְּמוֹ –
 77 נחשב כאילו החפירה סתומה ואין שם בית הכסא כלל. ומותר לקרוא
 78 קריאת שמע כנגדם אם אין שם ריח רע.

משנה

79 המשנה דנה בענין טבילת בעל קרי לעסוק בתורה כשיש עליו טומאה
 80 אחרת: זָב הַטְּמֵא טוֹמֵאת שְׁבַע שָׁרְאָה קְרִי בְּתוֹךְ יְמֵי טוֹמֵאתוֹ, וְיֵשׁ
 81 עֲלָיו טוֹמֵאת זָב וְטוֹמֵאת קְרִי, וְכֵן נִדָּה הַטְּמֵא טוֹמֵאת שְׁבַע
 82 שְׁפִלְטָה שְׁכַבְתָּ וְרַע מְבִיאָה שְׁקִדְמָה לְנִדְתָהּ, וְיֵשׁ עֲלֵיהּ טוֹמֵאת נִדָּה
 83 וְטוֹמֵאת קְרִי, וְכֵן הַמְשַׁמֵּשֵׁת מִטְתּוֹ שָׁרְאָתָהּ דֵם נִדָּה אַחַר שִׁישְׁמָשָׁה,
 84 שְׂכִינִן שִׁישְׁמָשָׁה דִּינָה כְּבַעַל קְרִי, וְיֵשׁ עֲלֵיהּ טוֹמֵאת נִדָּה וְטוֹמֵאת קְרִי,
 85 אִם בֹּא הַזָּב לְעַסּוֹק בְּתוֹרָה או שבאה האשה להתפלל שמונה עשרה,
 86 צָרִיכִין מְבִילָהּ, ומועילה טבילתם לטהרם מטומאת קרי אף שאינה
 87 מועילה לטהרם מכל טומאותם (טומאת זיבה או נדה). וְרַבִּי יְהוֹנָתָן
 88 פּוֹמְךָ אוֹתָם מְטַבֵּילָה לְדַבְּרֵי תּוֹרָה.

נמרא

90 שנינו במשנה: זָב שְׂרָאָה קְרִי וְכוּ', רבי יהודה פוטר אותו מטבילה
 91 לדברי תורה. הגמרא דנה בסברת רבי יהודה: אֵיִיִּפְעֵי לָהּ – הסתפקו
 92 בני הישיבה, בְּעַל קְרִי שָׁרְאָה זִיבָה, שלאחר שנטמא בטומאת קרי
 93 נטמא בטומאת זב, וְרַבִּי יְהוֹנָתָן מְהוּ, האם באופן זה מודה רבי יהודה
 94 שהוא חייב טבילה כדי לעסוק בתורה, או שגם באופן זה פוטר רבי
 95 יהודה מן הטבילה.
 96 הגמרא מבארת את צדדי הספק: כִּי פְטוּר רַבִּי יְהוֹנָתָן – האם האופן
 97 שבו פטר רבי יהודה מטבילה מי שיש עליו טומאת זיבה וקרי, הוא
 98 דווקא הַתָּם – שם במשנתנו המדברת בְּזָב שָׁרְאָה קְרִי, דְּמַעֲרִיקָא –
 99 שמתחילה בשעה שנטמא בטומאתו הראשונה שהיא טומאת זיבה,
 100 לָאֵו בַּר מְבִילָה הוּא – לא נתחייב בטבילה כדי לעסוק בתורה, כִּי
 101 גַם שְׁטוּמֵאת זִיבָה חֲמוּרָה מְטוּמֵאת קְרִי, מְכַל מְקוּם תַּקְנַת עוֹרָא
 102 הֵיתָה רַק עַל בְּעֵלֵי קְרִי שֶׁלֹּא יַעֲסוֹק בְּתוֹרָה לְפָנָי טַבִּילְתָּם, וְלֹא עַל
 103 שאר טמאים. ולפיכך, לֹא בֹאָה טוֹמֵאת קְרִי הַקְּלָה וְאִסְרַת אוֹתוֹ
 104 בְּעַסֵּק הַתּוֹרָה. אֲבָל בְּעַל קְרִי שָׁרְאָה זִיבָה, דְּמַעֲרִיקָא – שמתחילה
 105 בשעה שנטמא בטומאתו הראשונה שהיא טומאת קרי, בַּר מְבִילָה
 106 הוּא – נתחייב בטבילה כדי לעסוק בתורה, מְתַיִיב אוֹתוֹ רַבִּי יְהוֹדָה
 107 לְטַבּוּל אִף עַל פִּי שְׁעַכְשֵׁי הוּא טֵמֵא גַם טוֹמֵאת זָב. אִו דִּילְמָא לָא
 108 שָׁנָא – או שמא אינו שונה בעל קרי שראה זיבה מוב שראה קרי,
 109 ובכל אופן פוטר אותו רבי יהודה מן הטבילה, שֶׁטַעֲמוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹדָה
 110 הוּא, שְׂכַל שְׂאִין הַטַּבִּילָה מִטְהַרְת אוֹתוֹ מְכַל טוֹמֵאתוֹ, אִינָה טַבִּילָה
 111 הַמְטְהַרְת כֻּלָּל וּמְכִינִן שְׂאִין לָהֶם תַּקְנַת טַבִּילָה, הִרִי הֵם מוֹתֵרִים
 112 בדברי תורה.

1 הגמרא פושטת את הספק ממשנתנו: **תא שְׁמַע ממשנתנו, הַמְשַׁמֵּשֶׁת**
 2 **מטתה וְרֵאָתָה דם נדה אחר ששימשה, צְרִיכָה מְבִילָה. וְרַבִּי יְהוּדָה**
 3 **פּוֹטֵר אותה מן הטבילה. וְהָאֵלֶּיךָ (והרין) הַמְשַׁמֵּשֶׁת וְאַחַר כֵּךְ רֵאָתָה דם**
 4 **נדה, כְּבַעַל קָרִי שְׂרָאָה זִכָּה דְמֵיא – דומה היא לבעל קרי שראה**
 5 **זיבה, שהרי חלה עליה טומאת נדה החמורה אחר שחלה עליה**
 6 **טומאת קרי הקלה, וְקָא פְטֵר – ואף על פי כן פטר אותה רבי יהודה**
 7 **מטבילה, שְׁמַע מֵינָה – מוכח מכאן שרבי יהודה פוטר מן הטבילה גם**
 8 **בעל קרי שראה זיבה.**
 9 הגמרא מביאה שכך מפורש בברייתא: **וּכְן הֵנִי רַבִּי חֵיִיא בְּהֵרֵיא –**
 10 **שנה רבי חייא בברייתא בפירושו, בְּעַל קָרִי שְׂרָאָה זִכָּה, צְרִיךְ**
 11 **מְבִילָה, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר. הרי מפורש שרבי יהודה פוטר אף בעל**
 12 **קרי שראה זיבה.**

13 הדרן עלך מי שמתו

14 פרק רביעי - תפילת השחר

15 הפרק שלפנינו מבאר ענייני תפילה.

16 משנה

17 המשנה שלפנינו עוסקת בזמני התפילה, ומבארת מזהו סוף זמן תפילת
 18 שחרית, מנחה, ערבית ומוסף: **תְּפִלַּת הַשַּׁחַר – שחרית, זמנה עד**
 19 **חצות היום. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת מתחילת היום.**
 20 **תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, זמנה עד הערב. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, זמנה עד פְּלֹג**
 21 **הַמִּנְחָה – מחצית זממן מנחה קטנה, כלומר שעה ורבע לפני סוף**
 22 **היום.**
 23 **תְּפִלַּת הָעֶרֶב – ערבית, אִין לָהּ קָבַע – זמנה כל הלילה.**
 24 **וְשֵׁל מוֹסְפִים – זמן תפילת מוסף, כָּל הַיּוֹם. (רַבִּי יְהוּדָה אָמַר,**
 25 **זמנה עד שְׁבַע שָׁעוֹת מתחילת היום).**

26 נמרא

27 שנינו במשנתנו שזמן תפילת שחרית הוא עד חצות. הגמרא מקשה
 28 על כך ממה ששנינו בברייתא שזמן תפילת שחרית הוא עם הנץ
 29 החמה: **וְרַמְיָנָה, הרי שנינו בברייתא, מְצוּתָהּ של קריאת שמע**
 30 **לקרותה עִם הַנֶּיץ הַחֲמָה – סמוך להנץ החמה, כְּדִי יִשְׁמַעוּךָ נְאוּלָה**
 31 **– ברכת גאל ישראל הנאמרת בברכות קריאת שמע, לְתַפִּלָּה –**
 32 **תפילת שמונה עשרה, וְנִמְצָא מְתַפַּלל בַּיּוֹם, כיון שהנץ החמה הוא**
 33 **ודאי יום. משמע שזמן תפילת שחרית הוא בהנץ החמה ולא לאחר**
 34 **מכן, ומדוע שנינו במשנתנו שזמנה עד חצות.**
 35 מתרצת הגמרא: **כִּי תִנְיָא הָהִיא – מה ששנינו בברייתא שזמנה עם**
 36 **הנץ החמה, היינו דווקא לְוִתִּיקוֹן – לאנשים המקדימים לעשות**
 37 **מצוות ומחזרים לעשותם בזמנם, כמו דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְתִיקוֹן הָיוּ**
 38 **גוֹמְרִים אוֹתָהּ – את קריאת שמע עִם הַנֶּיץ הַחֲמָה, כדי שישמכו**
 39 **גאולה לתפילה שזמנה עם הנץ החמה. אך משנתנו עוסקת בשאר**
 40 **האנשים המאחרים להתפלל, ונקטה שאין להם להתפלל לאחר**
 41 **חצות.**
 42 מקשה הגמרא: **וְכֹלֵי עֲלָמָא – וכי שאר האנשים המאחרים**
 43 **להתפלל, רשאים להתפלל עַד חצות ותו לא, וְהָאָמַר רַב מְרִי בְרִיהַ**
 44 **דְרַב הוֹנָא בְרִיהַ דְרַב יְרֵמְיָה בַר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעַתָּה וְלֹא**
 45 **הַתְּפַלֵּל תפילת ערבית, מְתַפַּלֵּל בְּשַׁחֲרִית שְׁתֵּיתִים – שתי תפילות,**
 46 **אחת לתפילת שחרית, ואחת תשלומין לתפילת ערבית. וכן אם טעה**
 47 **ולא התפלל תפילת שחרית, מְתַפַּלֵּל בְּמִנְחָה שְׁתֵּיתִים, אם כן משמע**
 48 **שאפשר להתפלל תפילת שחרית אף בזמן תפילת מנחה לאחר חצות,**

49 ומדוע שנינו במשנתנו שאפשר להתפלל רק עד חצות.
 50 מתרצת הגמרא: **כֹּלֵי יוֹמָא מְצַלִּי וְאוֹיֵל – אכן כל היום מתפלל**
 51 **והולך, ומה ששנינו במשנתנו שאפשר להתפלל עד חצות, היינו**
 52 **משום דְעַד חצות יְהִי לִיהַ – נותנים לו שְׂכַר תְּפִלָּה בְּזִמְנָה, ואילו**
 53 **מְכַאֵן וְאוֹיֵלָךְ – לאחר חצות, שְׂכַר תְּפִלָּה יְהִי לִיהַ, אך שְׂכַר תְּפִלָּה**
 54 **בְּזִמְנָה לֹא יְהִי לִיהַ.**

55 לאחר שהביאה הגמרא את דברי רבי יוחנן לגבי מי שטעה ולא
 56 התפלל תפילת ערבית או שחרית, מסתפקת הגמרא מה הדין אם
 57 טעה ולא התפלל תפילת מנחה: **אִיבְעִינָא לְהוּ, מַעַתָּה וְלֹא הַתְּפַלֵּל**
 58 **מִנְחָה, מָהוּ שְׂוִיתַפְּלֵל עֶרְבִית שְׁתֵּיתִים – האם יכול להתפלל בערבית**
 59 **שתי תפילות, אחת לשם ערבית ואחת תשלומין לתפילת מנחה. אִם**
 60 **תִּמְצִי לֹאֵר – אם תרצה לפשוט ממה ששנינו, מַעַתָּה וְלֹא הַתְּפַלֵּל**
 61 **עֶרְבִית, מְתַפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתֵּיתִים, ואם כן הוא הדין כאשר טעה ולא**
 62 **התפלל מנחה יתפלל ערבית שתיים, עדיין יש להסתפק, שמא דווקא**
 63 **כאשר טעה ולא התפלל ערבית יכול להשלים אותה בשחרית,**
 64 **מְשׁוּם דְחָד יוֹמָא הוּא – שהוא יום אחד, שהרי היממה מתחילה**
 65 **בערב, כמו דְכִתְיִב (בראשית א ד) 'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֵר, יוֹם אֶחָד, ולכן**
 66 **משלים בשחרית את תפילת ערבית של אותו יום, אֲכַל הַכָּא, כאשר**
 67 **טעה ולא התפלל מנחה, הרי תפילת ערבית שייכת ליום שלמחרת,**
 68 **וְהַתְּפִלָּה בְּמָקוֹם קִרְבָּן הִיא, וְכִיּוֹן שִׁלְגֵי קִרְבָּנוֹת אומרים דְעֵבֵר יוֹמוֹ**
 69 **כְּפִל קִרְבָּנֵנוּ, ואינו יכול להקריבו ביום אחר, אף תפילה אינה ניתנת**
 70 **לתשלומין ביום אחר, ואם כן לא יוכל להשלים תפילת מנחה**
 71 **בערבית. או דִּילְמָא, כִּיּוֹן דְצִלוּתָא רַחֲמֵי הִיא – כיון שתפילה היא**
 72 **בקשת רחמים, כָּל אִימַת דְבְּעִי מְצַלִּי וְאוֹיֵל – כל זמן שרוצה מתפלל**
 73 **והולך, ויכול להשלים תפילת מנחה אף לאחר שעבר יומו.**

74 הגמרא פושטת את הספק מדברי רבי יוחנן: **תָּא שְׁמַע, דְאָמַר רַב**
 75 **הוֹנָא בַר יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַעַתָּה וְלֹא**
 76 **הַתְּפַלֵּל מִנְחָה, מְתַפַּלֵּל עֶרְבִית שְׁתֵּיתִים, וְאִין בּוֹה מְשׁוּם דְעֵבֵר יוֹמוֹ**
 77 **כְּפִל קִרְבָּנֵנוּ, כיון שתפילה היא בקשת רחמים, ומשלים תפילתו אף**
 78 **לאחר שעבר יומו. אם כן יש לפשוט שיכול להשלים תפילת מנחה**
 79 **בערבית.**

80 הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן שאם טעה ולא התפלל אחת
 81 מהתפילות יכול להשלימה בתפילה שלאחריה: **מִיִּתְיָבִי – הקשו בני**
 82 **הישיבה ממה ששנינו בברייתא, נִאמַר בַּפְּסוּק (קהלת א טו) 'מַעוֹת לֹא**
 83 **יֻכַּל לְתַקֵּן וְחִסְרוֹן לֹא יֻכַּל לְהַמְנוֹת', דורשת הברייתא: 'מַעוֹת**
 84 **לֹא יֻכַּל לְתַקֵּן, וְהַ מִי שְׂכַפֵּל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית וְקְרִיאַת**
 85 **שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית, או תְּפִלָּה שֶׁל עֶרְבִית או תְּפִלָּה שֶׁל שַׁחֲרִית,**
 86 **שְׂאִינוּ יֻכַּל לְתַקֵּן זֹאת. וְחִסְרוֹן לֹא יֻכַּל לְהַמְנוֹת, וְהַ מִי שְׂנַמְנוּ**
 87 **חִבְרִיו לְדַבֵּר מַצְוָה וּבִקְשׁוּהוּ לְהַמְנוֹת עִמּוֹ וְלֹא נִמְנָה עִמָּהֶם, לא**
 88 **יֻכַּל לְהַמְנוֹת עִמָּהֶם שׁוּב. מבואר בברייתא שמי שביטל תפילה אחת**
 89 **הרי הוא בגדר 'מעוֹת לֹא יֻכַּל לְתַקֵּן, ואם כן קשה על דברי רבי**
 90 **יוחנן שאם לא התפלל אחת מהתפילות יש לו תקנה ויכול להשלימה**
 91 **לאחר מכן.**

92 מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכָּא בְּמֵאִי**
 93 **עֶסְקִינָן – כאן, בברייתא במה מדובר, שְׂכַפֵּל תְּפִלָּה בְּמוֹד, ולכן**
 94 **שנינו שאין לו תקנה, ואילו רבי יוחנן עסק במי שטעה ולא התפלל,**
 95 **ולכן יכול להשלימה לאחר מכן.**

96 רב אשי מוכיח כדברי רבי יוחנן ממשמעות דברי הברייתא: **אָמַר רַב**
 97 **אֲשִׁי, דִּיקָא נָמִי – יש לדייק נמי גם מדברי הברייתא, דְקִתְנִי – ששנינו**
 98 **בה, 'כְּפִל' וְלֹא קִתְנִי 'מַעַתָּה, משמע שמדובר שביטל במיד. מסיקה**
 99 **הגמרא: שְׁמַע מֵינָה – אכן יש להוכיח כן שהברייתא עוסקת במי**
 100 **שביטל תפילה במזיד ולא ששכח.**

59 ותפלה, ואל תפגע ב' – אל תבקש ממני בעדם. הרי שיעקב תיקן
 60 תפילה בסמוך לשקיעת השמש, והיינו תפילת ערבית.
 61 ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי, מפני מה אמרו חכמים זמן
 62 תפילת השחר עד חצות היום, שהרי קרבן תמיד של שחר קרב
 63 והולך עד חצות היום. ורבי יהודה אומר, זמן תפילת השחר עד
 64 ארבע שעות, שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות.
 65 ומפני מה אמרו חכמים שזמן תפילת המנחה עד הערב, שהרי קרבן
 66 תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב. רבי יהודה אומר זמן
 67 תפילת מנחה עד פלג המנחה – מחצית מזמן המנחה, שהרי קרבן
 68 תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה. ומפני מה
 69 אמרו תפילת הערב – ערבית אין לה קבע, שהרי אברים של
 70 קרבנות עולה ופדרים – חלבים של שאר קרבנות שדמן נזרק לפני
 71 שקיעת החמה, שלא נתעבלו מבערב – שלא נשרפו כליל עד
 72 הערב, קרבים והולכים כל הלילה, ותפילת ערבית נתקנה כנגדן.
 73 ומפני מה אמרו חכמים זמנם של תפילות המוספין כל היום, שהרי
 74 קרבן של מוספין קרב כל היום. רבי יהודה אומר זמן תפילת מוסף
 75 עד שבע שעות מתחילת היום, שהרי קרבן מוסף קרב והולך עד
 76 שבע שעות.
 77 מסיימת הברייתא: ואיזו היא מנחה גדולה – מהו התחלת זמן תפילת
 78 מנחה, משש שעות ומחצה ולמעלה – והלאה, משום שהא
 79 להקדים ולהקריב תמיד של בין הערבים, אינו יכול להקדימו קודם
 80 זמן זה. ואיזו היא מנחה קטנה – ומהו זמנה השני של תפילת מנחה,
 81 מתשע שעות ומחצה ולמעלה – והלאה, משום שזמן הקרבת תמיד
 82 של בין הערבים הוא מתשע שעות ומחצה.
 83 הגמרא מסתפקת בדברי רבי יהודה שאמר שזמן תפילת מנחה הוא
 84 עד פלג המנחה. כלומר עד מחצית מזמן המנחה, האם כוונתו לזמן
 85 מנחה גדולה או לזמן מנחה קטנה: איבעיא להו, רבי יהודה הסובר
 86 שזמן תפילת מנחה הוא עד פלג המנחה, האם פלג מנחה קמא
 87 קאמר – כוונתו למחצית מזמן מנחה הראשון, והיינו מנחה גדולה
 88 שזמנה משש שעות ומחצה, אם כן נמצא שזמן המנחה הוא חמש
 89 שעות ומחצה עד סוף היום, ופלג המנחה הוא מחצית מזמן זה,
 90 כלומר תשע שעות ורביע מתחילת היום. או שמא פלג מנחה
 91 אחרונה קאמר – כוונתו למחצית מזמן מנחה האחרון, והיינו מנחה
 92 קטנה שזמנה מתשע שעות ומחצה, אם כן נמצא שזמן מנחה הוא
 93 שתי שעות ומחצה, ופלג המנחה הוא מחצית מזמן זה, כלומר אחת
 94 עשרה שעות פחות רביע מתחילת היום.
 95 הגמרא מביאה ברייתא הפושטת את הספק: תא שמע, דתניא, רבי
 96 יהודה אומר, פלג המנחה אחרונה אמרו, והיא אחת עשרה שעות
 97 חסר רביעי, הרי שכונת רבי יהודה כווצד השני בספק.
 98 הגמרא חוזרת לברייתא השניה כדברי רבי יהושע בן לוי ומקשה
 99 ממנה על דברי רבי יוסי ברבי חנינא. מקשה הגמרא: נימא תיהו
 100 תיובתיה דרבי יוסי ברבי חנינא – האם תאמר שיש פירא לדרבי
 101 רבי יוסי ברבי חנינא מדברי הברייתא השניה כדברי רבי יהושע בן
 102 לוי. מיישבת הגמרא: אמר לך רבי יוסי ברבי חנינא, לעולם אימא
 103 – אומר לך שתפילות אבות תקנום, ומודה אני דאסמכיניהו רבנן
 104 אקרבנות – שחכמים סמכו אותם על הקרבנות, ואם כן אין קושיא
 105 מהברייתא שמבואר בה שחכמים סמכו אותם על הקרבנות. מביאה
 106 הגמרא ראיא ליישוב זה: משום דאי לא תימא הכי – שאם לא
 107 תאמר כך, שרבי יוסי ברבי חנינא מודה שחכמים סמכו אותם על
 108 הקרבנות, תפילת מוסף לרבי יוסי ברבי חנינא מאן תקנה – מי
 109 תיקן אותה, הרי שלושת האבות תיקנו רק את שלושת התפילות.
 110 אלא ודאי שלרבי יוסי ברבי חנינא תפילות אבות תקנום,
 111 ואסמכיניהו רבנן אקרבנות, וכשלא מצאו תפילה נגד קרבנות
 112 מוספים, עמדו ותיקנהו.
 113 שנינו במשנה לגבי זמן תפילת שחרית: רבי יהודה אומר זמנה עד
 114 ארבע שעות מתחילת היום.
 115 הגמרא מסתפקת בדברי רבי יהודה שאמר שזמן תפילת שחרית הוא
 116 עד ארבע שעות מתחילת היום, מהו זמן זה: איבעיא להו, האם

1 לאחר שהביאה הגמרא את דברי רבי יוחנן לגבי תפילת תשלומין,
 2 מביאה הגמרא ברייתא שנאמרו בה דינים נוספים של תפילת
 3 תשלומין: תנו רבנן, טעה ולא התפלל מנחה פערב שבת שהיא
 4 תפילת חול, מתפלל בליל שבת שתיים – שתי תפילות ערבית של
 5 שבת, אחת לערבית של שבת, ואחת תשלומין למנחה. וכן אם טעה
 6 ולא התפלל מנחה בשבת, מתפלל במוצאי שבת שתיים של חול,
 7 אחת לערבית של מוצאי שבת, ואחת תשלומין למנחה, ומקדיל
 8 באמירת 'אתה חוננתנו' בברכת 'חונן הדעת' בראשונה – בתפילה
 9 הראשונה, כיון שיש להקדים את תפילת החובה לתפילת התשלומין,
 10 ותפילת החובה היא ערבית של מוצאי שבת שתיקנו לומר בה
 11 הבדלה, ואינו מקדיל בשניה – בתפילה השניה, כיון שהיא תשלומין
 12 לתפילת מנחה של שבת. ואם הקדיל בשניה ולא הקדיל בראשונה,
 13 התפילה השניה עלתה לו לערבית של מוצאי שבת, שהרי הבדיל
 14 רק בה, ואילו התפילה הראשונה לא עלתה לו כלל, לערבית של
 15 מוצאי שבת לא עלתה לו משום שלא הבדיל בה, ולתשלומין לא
 16 עלתה לו מפני שיש להקדים תפילת חובה לתפילת תשלומין, ואם כן
 17 מסתמא היתה דעתו בתפילה הראשונה תפילת החובה ולא
 18 לתפילת התשלומין.
 19 בברייתא מבואר שאם לא הבדיל בתפילה הראשונה לא עלתה לו
 20 לתפילת מוצאי שבת, הגמרא מקשה על כך מהאמור בברייתא
 21 אחרת. תמדה הגמרא: למימרא – האם באה הברייתא לומר דבין
 22 דלא אבדיל בקמייתא – שהיא ולא הבדיל בתפילה הראשונה,
 23 כמאן דלא צלי דמי ומקדילין ליה – הרי זה כמי שלא התפלל
 24 ומחזירים אותו לשוב להתפלל, שכך משמע ממה שנאמר בברייתא
 25 שהתפילה הראשונה לא עלתה לו לתפילת מוצאי שבת, כיון שלא
 26 הבדיל בה, ורימיהו, הרי שנינו בברייתא אחרת, טעה ולא הוכיר
 27 גבורות גשמים – משיב הרוח ומוריד הגשם' בברכת תהית
 28 הממים, ושאלה – בקשת יותן טל ומטר לברכה' בברכת השנים,
 29 מחזירין אותו לשוב ולהתפלל. אך אם טעה ולא הוכיר הקדלה –
 30 'אתה חוננתנו' בברכת חונן הדעת, אין מחזירין אותו, מפני שיכול
 31 לאומרה על הפסם – להבדיל על דמין. אם כן קשה על הברייתא
 32 הראשונה, מדוע אם לא הבדיל בתפילה הראשונה, לא עלתה לו
 33 לתפילת מוצאי שבת, והרי שנינו שאם לא הבדיל בתפילה יצא ידי
 34 חובה ואין מחזירים אותו. מסיקה הגמרא: קשיא – אכן קשה הדבר.
 35 הגמרא מביאה מחלוקת מי תיקן את שלושת התפילות וכנגד מה:
 36 איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר, תפילות, אבות – אברהם,
 37 יצחק ויעקב תקנום. רבי יהושע בן לוי אמר, תפילות, כנגד תמידין
 38 – קרבנות התמיד הקרבים בכל יום תקנום אנשי כנסת הגדולה.
 39 הגמרא מביאה סיוע לדברי רבי יוסי ברבי חנינא ורבי יהושע בן לוי
 40 מברייתות השנויות כמותם: תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא –
 41 שנינו ברייתא כדברי רבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי
 42 יהושע בן לוי – ושנינו ברייתא כדברי רבי יהושע בן לוי.
 43 תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, אברהם תקן תפילת שחרית,
 44 שנאמר (בראשית יט כו) לאחר הפיכת סדום 'וישכם אברהם בבקר אל
 45 המקום אשר עמד שם את פני ה', ואין לשון עמידה אלא תפילה,
 46 שנאמר (תהלים קי ג) לגבי המגיפה שהיתה בבני ישראל לאחר שזנו עם
 47 בנות מואב ועבדו עבודת זרה 'ויעמד פניהם ויפללו, ותעצר המגפה'.
 48 הרי שאברהם תיקן תפילה בבוקר, והיינו תפילת שחרית. יצחק תקן
 49 תפילת מנחה, שנאמר (בראשית כ טז) 'ויצא יצחק לשוח בשדה
 50 לפנות ערב, ואין לשון שיהה אלא תפילה, שנאמר (תהלים קב א)
 51 'תפלה לעני – לישראל שהם עם עני כי יעמה – בשעה שתתעטף
 52 נפשם בצרה, ולפני ה' ישפוך שיהו'. הרי שיצחק תיקן תפילה לפנות
 53 ערב, והיינו תפילת מנחה. יעקב תקן תפילת ערבית, שנאמר (בראשית
 54 כח כ) לאחר שיצא יעקב מבאר שבע ללכת לחרן, 'ויפגע במקום –
 55 בהר המוריה ויגן שם בי בא השמש' – שקעה השמש, ואין לשון
 56 פגיעה אלא תפילה, שנאמר (ירמיהו ז טז) לאחר שאמר ה' לירמיה
 57 להזהיר את ישראל ולספר להם מה יקרה אם לא ישובו, הוסיף ואמר
 58 לו, 'ואתה אל התפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה'

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' ב

1 כוונתו עד שעה רביעית ועד בכלל – ושעה רביעית כלולה בזה, וזמן
 2 תפילת שחרית הוא עד סוף שעה רביעית, או דלמא – שמא כוונתו
 3 עד שעה רביעית ולא עד בכלל – ושעה רביעית אינה כלולה בזה,
 4 וזמן תפילת שחרית הוא עד תחילת שעה רביעית.
 5 הגמרא מנסה לפשוט את הספק מדברי רבי יהודה לגבי תפילת
 6 מנחה: תא שמע, רבי יהודה אומר זמן תפילת מנחה עד פלג

7 המנחה. אי אמרת בשלמא – מובן הדבר אם תאמר שעד ולא עד
 8 בכלל, משום שהיינו דאיכא – זהו החילוק שיש בין רבי יהודה
 9 לרבנן, לחכמים זמנה עד הערב, ולרבי יהודה עד מחצית מזמן
 10 המנחה, אלא אי אמרת – אם תאמר שעד ועד בכלל, אם כן רבי
 11 יהודה